

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені
проф. Поніманської Т.І.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 14 Логопедія з методикою
(шифр і назва навчальної дисципліни)
спеціальність 012 Дошкільна освіта
(шифр і назва спеціальності)
Освітня програма Дошкільна освіта
(назва освітньої програми)
інститут, факультет педагогічний
(назва інституту, факультету,)

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма Логопедія з методикою для студентів

(назва навчальної дисципліни)

за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Мова навчання українська

Розробники: Косарева Галина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.

Протокол від “27” серпня 2019 року № 8

Завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.

_____
(підпис)

(проф.І.М.Дичківська)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено методичною комісією факультету за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Протокол від “30” серпня 2019 року № 2

Голова методичної комісії педагогічного факультету

_____
(підпис)

(доц.Н.А.Сяська)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 8	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Варіативна	
Модулів - 4	Спеціальність: 012 Дошкільна освіта Додаткова спеціальність 016 Спеціальна освіта		
Змістових модулів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: портфоліо логопеда (3 курс); методичний допуск до практики (3 курс); курсова робота (4 курс).		Семестр	
		5-й–6-й	5-й - 6-й
Загальна кількість годин – 240 год.		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних 5 семестр – 2 год. 6 семестр – 3 год. самостійної роботи студента – 2 год.		Освітній ступінь: бакалавр	50 год.
	Практичні, семінарські		
	26 год.		30 год.
	Лабораторні		
	20 год.		20 год.
	Самостійна робота		
	144 год.		240 год.
Індивідуальні завдання: год. Вид контролю: екзамен (6 семестр), залік (5 семестр), курсова робота (7семестр)			
Передумови для вивчення дисципліни: основи медичних знань, основи дефектології та логопедії, педіатрія, вікова фізіологія та валеологія, невропатологія з основами психопатології, логоритміка та ігри в логопедичній роботі, фізична реабілітація та логопедична гімнастика, основи патопсихології та психотерапія, мовленнєві і сенсорні системи та їх порушення.			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча навчальна програма з дисципліни «Логопедія з методикою» є нормативним документом РДГУ, яка визначає обсяги знань, якими повинні студенти відповідно до вимог освітньо-професійної програми спеціальності 012 Дошкільна освіта, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Логопедія з методикою», необхідне методичне

забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів першого (бакалаврського) рівня.

Навчальний курс «Логопедія з методикою» має чітку професійну спрямованість підготовки майбутніх фахівців, які зорієнтовані на роботу із дошкільниками та учнями початкових класів із різноманітними, в т.ч. і важкими порушеннями мовлення у дошкільних, загальноосвітніх, загальноосвітніх закладах з інклюзивним та інтегрованим навчанням, загальноосвітніх спеціальних закладах.

Навчальна програма з дисципліни «Логопедія з методикою» тісно пов'язана з вивченням найбільш складних аспектів методики викладання логопедичної проблематики і представляє поглиблений курс в складі теоретичної та практичної підготовки спеціаліста.

Мета викладання дисципліни: забезпечення педагогічними умовами для формування у бакалаврів знань теоретико-методичних аспектів викладання дисципліни «Логопедія з методикою» у вищих навчальних закладах; уточнення, розширення та систематизація професійних компетентностей студентів з проблем організації та змісту логопедичної і методичної допомоги дітям і дорослим в Україні, з проблем диференційної діагностики мовленнєвих порушень дітей з метою правильного відбору дітей при комплектуванні груп спеціальних логопедичних установ; формування особистісних якостей майбутнього фахівця спеціальної освіти, оволодіння сучасними методами навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями розвитку.

Завдання курсу:

- розширити та поглибити знання з логопедії на основі вивчення теоретико-методологічних першоджерел;
- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у галузі спеціальної та інклюзивної освіти або у процесі професійної діяльності (корекційній навчально-виховній, навчально-реабілітаційній);
- організувати діяльність студентів з формування вмінь планування різних тем з дисципліни «Логопедія з методикою» за відповідною освітньою програмою для ВНЗ;
- здатність створювати команду в корекційно-педагогічному середовищі, мотивувати її членів та досягати спільних цілей;
- сформувані у студентів професійні компетентності щодо організації та планування логопедичної і методичної роботи у різних типах установ Міністерства освіти і науки, соціального забезпечення та закладах Міністерства охорони здоров'я;
- сприяти формуванню відповідального ставлення до ролі фахівця спеціальної освіти, прагнення поповнювати свої знання, підвищувати професійну майстерність, уміння навчати дітей з психофізичними порушеннями (залежно від нозології) у навчально-виховному, реабілітаційному процесі незалежно від типу закладу і форми організації навчально-виховної діяльності на рівні сучасних вимог до компетентності спеціаліста, а саме:

Інтегральна компетентність:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів педагогічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність до продуктивного (абстрактного, образного, дискурсивного, креативного) мислення;
- здатність ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми, приймати рішення і діяти відповідно до морально-етичних і правових норм;
- здатність до планування, складання прогнозів і передбачення наслідків своїх дій та до проектної організації діяльності, до забезпечення безпеки діяльності власної та інших учасників освітнього процесу.

- здатність до вільного спілкування і співпраці державною та рідною мовами (усно і письмово).

Спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага);
- здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими, навчання дітей раннього і дошкільного віку рідної і української (державної) мов;
- здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими потребами відповідно до їхніх можливостей (інклюзивна освіта);
- здатність до визначення логопедичних діагнозів дітей з порушеннями психофізичного розвитку;
- здатність здійснювати корекцію окремих недоліків фізичного і психічного розвитку дітей використовувати нетрадиційні методи роботи з дітьми-логопатами, організовувати логопедичну роботу в дошкільному закладі.

3. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- володіти базовими знаннями фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння професійних дисциплін;
- розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби дошкільної освіти;
- розуміти, описувати й аналізувати явища з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять і категорій;
- інтерпретувати зміст і вимоги державних документів та програм дошкільної освіти, рекомендованих МОН України, обирати адекватні методика для їх забезпечення;
- мати базові уявлення про планування освітньо-виховної роботи з урахуванням вікових і індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими потребами та складати прогнози щодо її ефективності;
- знати специфіку управління системою виховання й освіти дітей в різних типах дошкільних навчальних закладів;
- володіння нормами мовлення, писемної і усної мовленнєвої діяльності державною мовою в контексті дошкільної освіти;
- розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку в нормі, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими потребами;
- розуміння природи і психологічних закономірностей розвитку у дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими;
- особливості розвитку дітей із психофізичними та мовленнєвими порушеннями;
- знати сучасні методи діагностики фізичного, психічного та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку;
- розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби спеціальної освіти.

вміти:

- аналізувати педагогічні системи спеціальної освіти минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний освітньо-виховний процес ДНЗ;

- будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу; здійснювати управління його якістю, керуючись психолого-педагогічними принципами організації освітнього процесу в системі спеціальної освіти при реалізації завдань виховання, цілями навчання і розвитку дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку в ДНЗ і сім'ї;
- здійснювати різні види планування в дошкільному навчальному закладі; добирати доцільні для реалізації завдань дошкільної освіти форми планів та розробляти конспекти різних форм освітньої діяльності з урахуванням вікових особливостей та індивідуальних відмінностей дітей, провідних чинників розвитку, основних принципів дошкільної освіти та вимог до навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку;
- використання державної мови у спілкуванні і організації взаємодії з дітьми та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу в системі дошкільної освіти;
- добирати оптимальні методи та ефективні форми і різноманітні засоби педагогічного впливу на дітей у процесі їхнього виховання, навчання і розвитку та в конкретних ситуаціях суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя з дітьми;
- впроваджувати сучасні розвивальні та інформаційно-комунікаційні технології виховання і навчання в освітньому процесі дошкільного навчального закладу, передбачати їх освітній ефект та оцінювати досягнуту результативність;
- володіти технологіями дошкільної інклюзивної освіти; вміти організовувати групове й індивідуальне навчання і виховання дітей з особливими потребами;
- організовувати і проводити психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку;
- вирішувати питання, пов'язані з комплектуванням та організацією діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей з порушеннями мовлення;
- здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, планувати та проводити з ними корекційно-розвивальну роботу на основі диференційованого та індивідуального підходу;
- співпрацювати з батьками дітей, що мають вади мовлення, або особами, які їх замінюють, спеціалістами інших галузей (медиками, психологами, вчителями, вихователями), сприяти соціальній адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади логопедії

Тема 1. Логопедія як спеціальна педагогічна наука.

Поняття про мовлення як функціональну систему. Мовленнєва норма і порушення мовлення. Логопедія як наука про порушення мовлення, про методи їхнього попередження, виявлення й усунення засобами спеціального навчання і виховання. Історичні віхи.

Предмет і об'єкт логопедії. Теоретичні і практичні задачі логопедії.

Методологічні принципи логопедії: загальнодидактичні (науковість, систематичність, доступність, наочність, виховуючий характер навчання, свідомість та активність, індивідуальний підхід) та специфічні (принцип розвитку, онтогенетичний принцип, принцип системності, принцип комплексності, принцип зв'язку мовлення з іншими сторонами психічного розвитку дитини, принцип діяльнісного підходу).

Методи, що використовуються в логопедії: організаційні, емпіричні, кількісні, інтерпретаційні.

Значення логопедії. Взаємозв'язок логопедії з науками психолого-педагогічного, медико-біологічного і лінгвістичного циклів.

Тема 2. Основні механізми усного мовлення.

Анатомо-фізіологічні механізми мовлення. Загальний огляд мовленнєвого апарату. Мовлення як продукт взаємодії окремих мозкових структур. Периферичний мовленнєвий

апарат, його основні відділи: дихальний (енергетична система), фонаторний (резонаторна система) і артикуляційний (генераторна система).

Нейрофізіологічні і нейропсихологічні механізми мовлення. Мозок і його інтегративна діяльність. Роль стріопалідарної системи, лімбіко-ретикуляторного комплексу, мозочка в забезпеченні мовлення. Структури кори головного мозку, що забезпечують мовленнєвий праксис. Первинні, вторинні і третинні зони, функціональна специфічність лівої і правої півкуль. Структурно-функціональна модель мозку (О.Р. Лурія).

Психологічні механізми мовлення. Процеси кодування і декодування мовленнєвого висловлення («прийому», «видачі» повідомлення, за Н.І.Жинкіним). Основний операційний механізм мовлення: складання слів з елементів, складання фраз зі слів.

Загальфункціональний механізм мовлення, що забезпечує роботу його операційного механізму: осмислення мовного матеріалу, утримання в пам'яті, випереджаючий синтез.

Механізми фонаційного (зовнішнього) оформлення мовлення.

Мовленнєва діяльність, її структура та компоненти: мова, мовлення, мовленнєва діяльність; одиниці мови та мовлення.

Тема 3. Онтогенез мовленнєвої діяльності.

Формування мовлення. Дослідження дитячого мовлення у вітчизняній психології і психолінгвістиці. Концепція Л.С. Виготського про розвиток мовлення як специфічної діяльності, опосередкованої мовними знаками. Знакова регуляція людської поведінки (О.Р. Лурія).

Загальна періодизація мовленнєвого розвитку дитини. Періоди розвитку дитини. Перший період – період немовляти (перший рік життя дитини). Другий період – раннє дитинство (від одного до трьох років). Третій період – дошкільне дитинство (від трьох до семи років).

Сенсомоторний розвиток дитини: зорове сприймання та просторові уявлення; слухове сприймання; розвиток моторики і тактильної чутливості; мисленнєвий розвиток; рефлексії немовляти та час згасання їх; показники поведінки немовляти; характерні ознаки мисленнєвих проявів (раннє дитинство); стадії сенсомоторного інтелекту; ознаки інтелектуального розвитку.

Оволодіння звуковою формою слова. «Звукові жести» як попередники фонем. Артикуляційна практика дитини: голосні і приголосні періоду белькоту (розвиток вокалізму і консонантизму), їхня відмінність від перших маніфестацій дитячого мовлення. Розвиток координації акустичних і артикуляційних образів, відпрацювання інтонаційних структур мови, формування передумов для оволодіння фонематичним слухом. Закономірності освоєння артикуляційної сторони мовлення. Послідовність появи в мові дитини звуків рідної мови, аналіз визначальних її факторів. Засвоєння системи фонологічних протиставлень як основа формування свідомих і довільних артикуляційних рухів.

Фонетичний склад перших слів, особливості їхньої складової структури. Типологія мовних помилок, характерних для дитячого мовлення: пропуски, заміни, перекичування звуків у слові; модифікація слів зі стиканням приголосних.

Розвиток лексики дитячого мовлення. Процес оволодіння знаковою природою слова: формування денотативного і сигніфікативного значень. Утворення сигніфікату як наслідок генералізації денотатів. Характеристика мовних засобів дитячого мовлення.

Оволодіння граматичними закономірностями мовлення. Практична граматики дитячого мовлення, його відмінність від граматики дорослих (простота, універсальність, наявність активного творчого пошуку). Процес оволодіння граматичними правилами, їхнє домінування в створенні мовленнєвої продукції. Розвиток морфології. Розвиток словотвору. Розвиток синтаксису.

Онтогенетичний розвиток зв'язного мовлення. Зв'язне мовлення як об'єкт психологічного і лінгвістичного вивчення, етапи його становлення, зміни форм зв'язності в ході розвитку. Засвоєння техніки побудови діалогу. Монологічне мовлення дошкільника. Засвоєння техніки побудови монологу.

Тема 4. Етіологія порушень мовлення.

Розвиток уявлень про етіології порушень мовлення. Сучасні відомості про причини мовленнєвих порушень: органічні і функціональні, центральні і периферичні причини. Ендогенні (внутрішні) і екзогенні (зовнішні) шкідливості в етіології мовленнєвих розладів.

Причини виникнення мовленнєвих порушень за М. Хватцевим. Концепція розвитку психіки Л. Виготського як методологічна основа вивчення причин мовленнєвих порушень. Соціальна ситуація розвитку. Причини й умови виникнення мовленнєвих порушень. Основні умови, що обумовлюють різноманіття мовленнєвих порушень. Критичні періоди в розвитку мовленнєвої функції. Значення спадковості у виникненні мовленнєвої патології. Роль спадкоємних факторів у сполученні з екзогенно-органічними і соціальними факторами в появі мовленнєвих порушень.

Ведучі принципи аналізу мовленнєвих порушень: розвитку, системного підходу, розгляду мовленнєвих порушень у взаємозв'язку з іншими сторонами психічного розвитку дитини. Поняття про структуру мовленнєвих порушень. Первинні і вторинні порушення. Складність і поліморфність факторів, що викликають мовленнєві порушення.

Тема 5. Класифікації мовленнєвих порушень.

Проблема систематизації мовленнєвих розладів. Сучасні класифікації мовленнєвих порушень. Клініко-педагогічна класифікація: час виникнення, прихильники, принципи групування, аспекти, властивості, педагогічні цілі, вік, форми мовлення. Етіопатогенетичні, клінічні і психолого-лінгвістичні критерії розмежування мовленнєвої патології. Види мовленнєвих порушень. Психолого-педагогічна класифікація: час виникнення, принципи групування, аспекти, властивості, педагогічні цілі, вік, форми мовлення. Лінгвістичні і психолого-педагогічні критерії побудови класифікації. Групи мовленнєвих порушень і їхні види. Класифікація мовленнєвих порушень запропонована Н.О.Чевельовою.

Тема 6. Методи логопедичного впливу.

Логопедичний вплив – педагогічний процес, в якому реалізуються завдання коригуючого навчання і виховання.

Дидактичні основи корекційно-педагогічної роботи, засоби і прийоми сучасної логопедії. Методи логопедичного впливу: практичні (вправи, ігри, моделювання), наочні (спостереження, перегляд малюнків, картин, профілів артикуляції, діафільмів, кінофільмів, прослуховування магнітофонних записів тощо), словесні (розповідь, бесіда, читання).

Актуальні проблеми сучасної логопедії. Ефективність логопедичної роботи та фактори, що її зумовлюють. Вимоги до особистості логопеда і його професійної підготовки на сучасному рівні. Соціальна роль логопеда.

Змістовий модуль 2. Види мовленнєвих порушень та їх корекція

Тема 1. Дислалія.

Загальна характеристика вад звукової системи мови. Трагування вимовних порушень і перша поява терміну «дислалія». Поширеність та особливості прояву дефекту в різних вікових групах дітей. Вплив вад звуковимови на оволодіння грамотою, на розвиток особистості дитини. Поняття рівнів порушеної вимови у вітчизняній і закордонній логопедії. Прості і складні дислалії.

Форми дислалії – функціональна і механічна (органічна). Класифікація функціональної дислалії з урахуванням природи порушення, актуального для логопедичного впливу-фонематичного або фонетичного, або їхніх комбінацій. Акустико-фонематична дислалія, артикуляторно-фонематична, артикуляторно- фонетична. Механічна дислалія, її зумовленість аномаліями в будові артикуляційного апарату. Характер дефекту вимови звуків при даній формі.

Тема 2. Методика корекційної роботи при дислалії.

Способи і прийоми виявлення недоліків звуковимови у дітей. Мета, зміст та методика обстеження дитини з дислалією. Обстеження артикуляційного апарату, дрібної моторики,

звукосимволу, фонематичних процесів. Оформлення необхідної логопедичної документації; заповнення мовленнєвої картки.

Методика логопедичного впливу при дислалії. Етапи і прийоми логопедичного впливу та задачі кожного етапу роботи за методиками Н. Чевельової, М. Фомічевої, М.Савченко, Б. Гриншпуна.

Основні етапи традиційної корекційно-педагогічної роботи з усунення недоліків звукосимволу: підготовчий етап, етап формування первинних вимовних умінь і навичок, етап формування комунікативних умінь і навичок.

Зміст логопедичної роботи з усунення мовленнєвих вад: розвиток фонематичних процесів (уваги, сприймання); розвиток артикуляційної моторики; розвиток дрібної моторики пальців рук; формування (постановка) правильної вимови звуку: за наслідуванням, з механічною допомогою (з використанням логопедичних зондів), змішаний спосіб постановки звуків; диференціація поставленого і змішаного звуку у вимові.

Послідовність автоматизації поставленого звуку: автоматизація звуку у складах (прямих, обернених, із збігом приголосних); автоматизація звуку в словах (на початку слова, в середині, кінці); автоматизація звуку у реченні; автоматизація звуку у чистомовках і віршах; автоматизація звуку в коротких і довгих оповіданнях, автоматизація звуку у розмовній мові.

Урахування взаємозв'язку звуків при виборі послідовності їхньої постановки при складній дислалії. Терміни і тривалість логопедичних занять. Види логопедичних занять – індивідуальні, під групові, фронтальні. Організація занять з урахуванням провідної діяльності дитини і спрямування на стимуляцію її пізнавальної активності.

Тема 3. Порушення голосу.

Поняття про висоту, силу, тембр – об'єктивні характеристики голосу. Явища резонансу в голосовому апараті – виникнення повітряних коливань у лицьовій області, у трахеї, бронхах.

Активізуюча роль верхніх резонаторів фонаторної функції голосових складок. Звуковий обсяг голосу, динамічний діапазон. Способи подачі голосу.

Розвиток голосу у дітей. Значення дихання в голосоутворенні: типи фізіологічного дихання – грудний, черевний, змішаний. Відмінність фонаційного дихання в кількості дихальних рухів у хвилину, тривалості видиху і самого способу дихання. Роль діафрагми при фонації.

Розвиток і становлення голосу. Формування голосу в залежності від будівлі тіла, ендокринної і психічної сфери.

Період мутації голосу у дітей – початкова, пікова і кінцева стадії. Зміни голосу в піковій стадії мутації. Ознаки тривалої і патологічної мутації – зміни висоти, падіння сили і порушення тембру голосу. Профілактична і корекційна робота логопеда в цей період.

Відновлення голосу при парезах та паралічах гортані. Профілактика порушень голосу.

Психічні та соціальні наслідки порушень голосу.

Тема 4. Характеристика порушень темпу і ритму мовлення у дітей та їх корекція.

Короткі історичні відомості про виникнення порушень темпу і ритму мовлення у дітей. Характеристика темпу і ритму мовлення у дітей та їх порушення. Браділалія, тахілалія, фізіологічні затинання, ітерації, їх причини та прояви. Обстеження дітей з порушеннями темпу мовлення. Методика корекційної роботи з усунення порушень темпу і ритму мовлення у дітей. Профілактика недоліків темпу мовлення у дітей.

Тема 5. Ринопалія.

Визначення, причини і механізм порушення. Форми ринопалії: відкрита, закрита, змішана. Причини порушення звукосимволу: порушення артикуляційної моторики; патологічна поза язика; порушення мовленнєвого дихання; деформації зубо-щелепної системи.

Акустико-артикуляційні особливості фонем: голосні фонemi, губні приголосні фонemi, язичні приголосні фонemi.

Причини порушення тембру голосу: гіперназальність (визначення, характеристика); характеристика голосу в доопераційний і післяопераційний періоди. Зниження фізичного слуху: особливості слухової функції при розщелині. Астенічний синдром: причини і характеристика.

Вторинні порушення: характеристика вторинних порушень фонематичного слуху і фонематичного сприйняття; затримка мовленнєвого розвитку; зниження рівня пізнавальної діяльності; затримка психічного розвитку; особливості особистості; порушення комунікації; дисграфія і дислексія: особливості читання і письма у дітей з ринолалією; причини дисграфічних помилок; заміни і змішання букв на письмі, обумовлені фонематичним недорозвиненням; пропуски і додавання зайвих букв.

Відкрита форма ринолалії. Причини та види уроджених розщелин губи, твердого і м'якого піднебіння. Оперативне втручання при уроджених розщелинах. Вплив розщелин на загальний та мовленнєвий розвиток дітей.

Тема 6. Дизартрія.

Короткі історичні відомості з проблем дизартрій. Аналіз сучасних теорій про це мовне порушення. Статистичні відомості про поширеність дизартричних порушень. Зв'язок дизартрії з органічною поразкою моторних структур центральної нервової системи. Основні причини органічної поразки моторних структур мозку, наслідком чого є дизартрія.

Патогенез та клініко-фізіологічні аспекти дизартрії.

Поняття про структуру мовленнєвого дефекту при дизартрії. Клінічні симптоми дизартрії.

Форми дизартрії за клінічною класифікацією (в залежності від осередку ураження). Псевдобульбарна дизартрія. Бульбарна дизартрія. Екстрапірамідна (підкоркова) дизартрія. Кіркова дизартрія. Принципи корекційно-педагогічного впливу. Діагностика та обстеження дітей з дизартрією. Система корекційної логопедичної роботи.

Психічні та соціальні наслідки дизартрії.

Тема 7. Заїкання.

Теоретичні погляди психологів і педагогів на патогенетичні механізми заїкуватості. Пріоритетні напрямки російської та української клінічної школи у вивченні заїкуватості. Поняття про невротичні і неврозоподібні стани. Біологічні і соціальні фактори ризику в розвитку заїкуватості.

Роль спадковості, середовища, виховання. Визначення невротичної і неврозоподібної форм заїкуватості, їх характеристики: роль біологічних і психологічних факторів в етіопатогенезі невротичної форми заїкання; значення біологічного фактора в розвитку неврозоподібної форми заїкання; особливості анамнезу, що стосується моторного й мовленнєвого розвитку дитини з різними формами заїкання; особливості динаміки двох форм заїкання; психолого-педагогічна характеристика дітей з невротичною та неврозоподібною формами заїкання.

Принципи організації логопедичної роботи з дітьми, що заїкаються. Комплексний підхід до подолання заїкання. Психотерапевтичний вплив. Лікувально-педагогічні заходи.

Сучасні методики подолання заїкання в дітей дошкільного віку.

Психічні та соціальні наслідки заїкання.

Змістовий модуль 3. Порушення засобів спілкування

Тема 1. Фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення.

Аналіз базових теоретичних положень, що лежать в основі змісту поняття ФФН. Лінгвістичний аспект вивчення проблеми: прикладне значення даних фонетики і фонології, особливості мовленнєвого звукоутворення, класифікація голосних і приголосних звуків. Фізіологічний аспект вивчення: дані фізіології органів слуху і мовлення, роль слуху в розвитку мовлення дитини.

Психологічний аспект вивчення проблеми: онтогенетичні особливості розвитку фонетико-фонематичної сторони мовлення; взаємозв'язок у розвитку фонематичного слуху і звуковимови; значення фонематичного слуху для повноцінного розвитку фонематичного аналізу і синтезу, і оволодіння процесами читання і письма.

Визначення поняття ФФН. Значення праць Р. Левиної у розвитку уявлень про ФФН. Аналіз основних досліджень з проблеми ФФН. Структура дефекту при ФФН. Несформованість звукової сторони мовлення, види й особливості звукових порушень при ФФН (заміни, змішування, порушення протиставлення). Несформованість фонематичного сприйняття, характеристика фонематичних порушень.

Тема 2. Загальне недорозвинення мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення як мовленнєве порушення. Медичний, психологічний, психолінгвістичний аспекти до проблеми ЗНМ. Недорозвинення мовлення як порушення оволодіння системою мови.

Патогенетичні і психолого-педагогічні критерії аналізу мовленнєвого розвитку. Лінгвістичні критерії складання рівневої характеристики недорозвинення мовлення. Стан фонетичних і фонематичних операцій. Лексико-семантичні уявлення. Словотворчі уміння. Морфолого-синтаксична характеристика мовлення. Стан зв'язного мовлення.

Причини виникнення загального недорозвинення мовлення: перинатальна енцефалопатія (гіпоксична, травматична, білірубінова); резидуально-органічне ураження мозку. Клінічні види загального недорозвинення мовлення (за О. Мастюковою). Характеристика рівнів ЗНМ.

Змістовий модуль 4. Структурно-семантичні (внутрішні) або системні порушення мовлення

Тема 1. Алалія.

Визначення алалії. Причини, локалізація, механізм порушення. Порівняльний аналіз клініко-психолого-педагогічної класифікації і педагогічної систематизації порушень мовлення. Алалія як системне порушення мовленнєвої діяльності. Короткі відомості з історії вивчення алалії. Аналіз основних аспектів вивчення алалії. Дискусійні питання в проблемі алалії.

Психологічна класифікація алалії (по Р. Левиной). Лінгвістична класифікація алалії (по В.К. Орфинской). Варіанти моторної алалії: афферентная і ефферентная моторна алалія, їхній порівняльний аналіз.

Диференціальна діагностика алалії й інших форм порушень мовлення: порівняльний аналіз алалії і недорозвинення мови при олігофренії; алалії й афазії; алалії і дислалії, ринолалії, дизартрії; алалії і тимчасової затримки мовленнєвого розвитку функціонального характеру.

Зміст та завдання корекційно-педагогічної роботи при алалії.

Тема 2. Афазія.

Визначення афазії. Причини, локалізація, механізм порушення.

Афазія як системне порушення мовленнєвої діяльності. Комплекс взаємопов'язаних мовленнєвих (порушення в лексичній, граматичній, фонетичній системі мовлення) і немовленнєвих (апраксії, агнозії) порушень.

Короткі відомості з історії афазіології. Диференціальна діагностика афазії й інших форм порушень мовлення: порівняльний аналіз афазії і недорозвинення мови при олігофренії, ЗПР; афазії й алалії; афазії і дислалії, дизартрії; афазій й туговухості.

Класифікація афазій за різними принципами (етіологічним, патогенетичним, клінічним, психолінгвістичним). Основні форми афазій, їх характеристика (акустико-гностична, акустико-мнестична, семантична, динамічна, аферентна моторна, еферентна моторна форми). Симптоматика при різних формах афазій. Зміст та завдання корекційно-педагогічної роботи при афазії.

Тема 3. Порушення писемного мовлення (дисграфія, дислексія).

Визначення поняття «письмо». Функціональні системи письма. Операції письма. Види письма і його основні навички. Читання. Психологія акта читання. Процес оволодіння читанням в нормі. Компоненти функціональної системи читання. Відмінності процесів читання і письма. Основні психічні операції читання. Види читання. Ступені становлення навички читання в дітей. Техніка читання і її вікові норми. Поняття «вік читання». Умови формування навичок читання і письма в нормі. Навчання читанню в ранньому віці. Швидкісне читання.

Профілактика порушень письма і читання. Методика логопедичної роботи з подолання порушень писемного мовлення.

Тема 4. Профілактика мовленнєвих порушень.

Профілактика — використання запобіжних заходів по запобіганню аномального розвитку мовлення. Значення ранньої діагностики відхилень у психофізичному розвитку дитини для попередження мовленнєвої патології.

Вторинна профілактика. Значення порушень мовлення для психічного розвитку дитини, формування її особистості і поведінки. Поведінка батьків, спрямована на розвиток спілкування і психічних функцій дитини. Всебічне обстеження дитини з мовленнєвою патологією й організація наступного корекційно-психологічного і корекційно-педагогічного впливу як методи вторинної профілактики.

Третинна профілактика. Зміст педагогічних заходів, спрямованих на трудове виховання і професійну орієнтацію дітей і підлітків з мовленнєвою патологією. Пропаганда педагогічних і корекційно-педагогічних знань серед населення. Єдність виховних і педагогічних вимог дитячих установ, школи і родини.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади логопедії												
Тема 1. Логопедія як спеціальна педагогічна наука.	8	2	2			4	8					6
Тема 2. Основні механізми усного мовлення.	6	2				4	6					6
Тема 3. Онтогенез мовленнєвої діяльності.	6	2				4	6					6
Тема 4. Етіологія порушень мовлення.	8	2	2			4	8					8
Тема 5. Класифікація мовленнєвих порушень.	8	2	2			4	8					8
Тема 6. Методи логопедичного впливу.	8	2	2			4	8					6
Разом за змістовим модулем 1	44	12	8			24	44	-				40

Модуль 2												
<i>ІНДЗ</i>	15		-	-	15	-			-	-	-	
Усього годин	15				15							
Модуль 3												
Змістовий модуль 2. Види мовленнєвих порушень та їх корекція												
Тема 1. Дислалія.	10	2	2	2		4	10					10
Тема 2. Методи корекційної роботи при дислалії.	22	8	2			6	22	2	1			19
Тема 3. Порушення голосу.	8	2	2			4	8	2	1			5
Тема 4. Характеристика порушень темпу і ритму мовлення у дітей та їх корекція.	8	2	2			4	8					8
Тема 5. Ринологія.	14	4	2	2		6	14	2	1			11
Тема 6. Дизартрія.	14	4	2	2		6	14	2	1			11
Тема 7. Заїкання.	14	4	2	2		6	14		1			11
Разом за змістовим модулем 2	90	26	14	8		36	90	8	5			75
Усього годин	134	38	22	8		60	134	8	5			115
Модуль 4												
Змістовий модуль 3. Порушення засобів спілкування												
Тема 1. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.	13	2	2	2		5	13	1	1			10
Тема 2. Загальне недорозвинення мовлення.	13	2		2		5	13	1				10
Разом за змістовим модулем 3	26	4	2	4		10	26	2	1			20
Усього годин	160	42	24	12		70	160	10	6			135
Модуль 5												
<i>ІНДЗ</i>	18		-	-	18	-			-	-	-	
Усього годин	18				18							
Модуль 6												
Змістовий модуль 4. Структурно-семантичні (внутрішні) або системні порушення мовлення												
Тема 1. Алалія.	17	2	1	2		22	17	2		1		30
Тема 2. Афазія	15	2	1	2		22	15			1		28
Тема 3. Порушення писемного мовлення (дисграфія, дислексія)	17	2		4		12	17	2		1		27
Тема 4. Профілактика мовленнєвих порушень.	7	2				15	7			1		30

Разом за змістовим модулем 4	56	8	2	8		74	56	4	-	4		115
Усього годин	240	50	26	20		144	240	14	6	4		-
Модуль 7												
ІНДЗ (Курсова робота)	22		-	-	22	-			-	-	-	
Усього годин	22				22							

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Методика корекційно-розвивальної роботи при алалії.	2
2.	Афазія. Загальна характеристика. Методичні засади відновлювальної роботи при афазії.	2
3.	Порушення писемного мовлення у дітей. Психофізіологічні основи.	2
	Всього	6

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет, завдання логопедії. Зв'язок логопедії з іншими науками.	1
2.	Етіологія та класифікація порушень мовлення у дітей.	1
3.	Загальнодидактичні принципи логопедичного обстеження та логопедичної роботи.	1
4.	Особливості діагностики і корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку.	1
5.	Дислалія. Класифікація. Загальна характеристика.	1
6.	Порушення вимови свистячих звуків. Загальна характеристика. Методика логопедичної роботи з усунення вад вимови свистячих звуків.	1
7.	Порушення вимови шиплячих звуків. Загальна характеристика. Методика логопедичної роботи з усунення вад вимови шиплячих звуків.	1
8.	Порушення вимови сонорних звуків [й], [л], [л!]. Методика логопедичної роботи з подолання вад вимови звуків [й], [л], [л!]. Порушення вимови звуків [р], [р!]. Загальна характеристика. Методика подолання вад вимови звуків [р], [р!].	1
9.	Порушення вимови задньоязикових звуків [г], [к], [х]. Методика подолання вад вимови звуків [г], [к], [х].	1
10.	Порушення голосу у дітей.	1
11.	Методика корекції порушень голосу у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.	1
12.	Ринолалія. Загальна характеристика.	1
13.	Дизартрія. Загальна характеристика.	1
14.	Порушення темпо-ритмічної організації мовлення. Заїкання. Загальна характеристика.	1
15.	Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення. Загальна характеристика.	2
16.	Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ). Загальна характеристика.	2
17.	Алалія. Загальна характеристика.	2
	Всього	20

8. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Методика логопедичної роботи з усунення дислалії. Методика логопедичного обстеження дітей з дислалією.	2
2.	Логопедичне обстеження дітей з ринолалією.	2

3.	Методика логопедичного обстеження дітей із дизартрією.	2
4.	Методика логопедичного обстеження дітей із заїканням.	2
5.	Методика логопедичного обстеження дітей із ФФНМ.	2
6.	Методика логопедичного обстеження дітей із ЗНМ.	2
7.	Методика логопедичного обстеження дітей з алалією.	2
8.	Особливості логопедичної роботи при моторних формах афазії.	2
9.	Класифікація дислексії. Механізми дислексії. Клініко-психологічний підхід до вивчення дислексії.	2
10.	Дисграфія загальна характеристика. Класифікація дисграфій. Профілактика порушень читання і письма у дітей.	2
	Всього	20

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми (завдання)	Кількість годин
1.	Дайте визначення логопедії. Назвіть предмет, об'єкт, мету і завдання логопедії як науки.	2
2.	Поясніть теоретичне і практичне значення логопедії. Обґрунтуйте основні принципи логопедії.	2
3.	Обґрунтуйте відокремлення логопедії в окрему галузь корекційної педагогіки. Охарактеризуйте міжсистемні та внутрішньо системні зв'язки логопедії з іншими науками. Назвіть актуальні питання сучасної логопедії.	2
4.	Дайте характеристику трьом функціональним блокам діяльності мозку за О.Р. Лурія.	2
5.	Розкрийте історичний аспект дослідження причин виникнення мовленнєвих розладів. Дайте класифікацію причин за М.Є. Хватцевим.	2
6.	Розкрийте сутність поняття "дизонтогенез". Дайте сучасне визначення порушеного розвитку. Визначте сутність сучасних класифікацій психічного дизонтогенезу	2
7.	У чому полягає сутність понять "аномальний розвиток", "затриманий розвиток", "розвиток", "актуальний розвиток", "зона найближчого розвитку", "потенціальний розвиток", "нормальний розвиток", "середньостатистична норма", "фізіологічна норма", "потенціальні можливості"? Поясніть відмінність у поняттях "первинні" та "вторинні симптоми" (за Л.С. Виготським). Опишіть етіологію та патогенез дизонтогенезу.	2
8.	Розкрийте значення мінімальної мозкової дисфункції у виникненні відхилень у мовленнєвому розвитку.	2
9.	Розкрийте сутність понять "мовленнєві порушення", "структура мовленнєвого дефекту", "мовленнєва і не мовленнєва симптоматика" тощо. Проаналізуйте мовленнєві та немовленнєві процеси у дітей з порушеннями мовлення.	2
10.	Проаналізуйте зв'язок між часом появи, підсилення мовленнєвої вади і віковими кризами розвитку дитини.	2
11.	З'ясуйте загальні та специфічні закономірності психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення.	2
12.	Проаналізуйте історичний аспект вивчення питання про первинні вади мовлення.	2
13.	Охарактеризуйте взаємозв'язок розвитку мовлення та інших вищих психічних функцій.	2
14.	У чому полягає сутність понять "мова" і "мовлення", "усне мовлення" і "писемне мовлення", "експресивне — імпресивне мовлення", "мовленнєва діяльність", "логопедичний профіль", "логопедичний вплив"?	2
15.	Охарактеризуйте різні класифікації порушень мовлення.	2

16.	Визначте сучасний стан проблеми систематики порушень мовлення.	2
17.	Обґрунтуйте прерогативність психолого-лінгвістичного напряму дослідження мовленнєвих порушень у сучасній логопедії.	2
18.	Розкрийте сутність клініко-педагогічної класифікації порушень мовлення. Наведіть приклади використання цієї класифікації у логопедичній практиці.	2
19.	Проаналізуйте порушення вимовного аспекту мовлення.	2
20.	У чому полягає сутність порушень внутрішнього оформлення висловлювання?	2
21.	Охарактеризуйте порушення писемного мовлення.	2
22.	Обґрунтуйте своєрідність і практичну значущість психолого-педагогічної класифікації порушень мовленнєвого розвитку. Наведіть приклади, використовуючи власні спостереження і дані психолого-педагогічної документації спеціального освітнього закладу, грамотного поєднання обох класифікацій для визначення стану мовленнєвого розвитку дитини-логопата.	2
23.	У робочому зошиті доповніть професійний тезаурус поняттями і термінами, керуючись змістом попередніх розділів.	12
24.	З'ясуйте сутність особливостей тактильного сприймання у дітей з дизартрією й алалією.	2
25.	Охарактеризуйте соціальні чинники, що негативно впливають на формування особистості дитини з ускладненим варіантом загального недорозвитку мовлення.	2
26.	З'ясуйте, у чому полягають характерні особливості розвитку особистості дошкільників з порушенням мовлення.	2
27.	Розробіть рекомендації батькам щодо виховання дитини з ускладненим видом загального недорозвитку мовлення: а) з гіпердинамічним синдромом; б) з гіподинамічним синдромом.	12
28.	Обґрунтуйте потребу психопрофілактики та вчасної корекції особистості дитини з порушенням мовленнєвого розвитку.	2
29.	З'ясуйте особливості ігрової діяльності дошкільників з алалією.	2
30.	Які властивості ігрової діяльності притаманні дітям із заїканням?	2
31.	Розкажіть про ступені фіксування на своєму дефекті дітей з порушенням мовлення.	2
32.	Укладіть таблицю синхронного порівняння відомостей про розвиток активного мовлення у дитини і розуміння мовлення дитиною від народження до семи років (джерело: Логопедія: підруч. /за ред. М.Шеремет. – К.: ВД „Слово”, 2010. – с. 34-36).	12
33.	Назвіть форми і дайте клінічну характеристику мовленнєвих порушень. Назвіть принципи комплектування логопедичних груп в ДЗО.	2
34.	Підготуйте на практичне заняття виступ на тему „Мовленнєва і немовленнєва симптоматика у структурі мовленнєвого дефекту” (джерело: Выготский Л. Мышление и речь /Л.Выготский //Собрание сочинений: [В 5 т.] – М., 1986. – Т.2).	2
35.	Складіть рекомендації для батьків щодо створення предметно-ігрового середовища у сім'ї. Як правильно вибрати іграшку для дошкільника віку, врахувавши при цьому не лише вік дитини, а й її інтереси?	2
36.	Законспекуйте із книги В.Лебединського „Порушення психічного розвитку у дітей” (М., 1985) розділи „Психологічні параметри дизонтогенезу”, „Класифікація психічного дизонтогенезу” (джерело: Лебединский В. Нарушение психического развития у детей /В.Лебединский. – М., 1985. – с. 16-34).	12

37.	Розробіть схему „Міжпредметні зв'язки логопедії”, пояснити логіку побудови схеми і вибір її компонентів.	2
38.	Підготуйте на практичне заняття виступ за темою „Діти з порушенням мови” (джерело: Синьов В. Основи дефектології: навч. посіб. /В.Синьов, Г.Коберник. – К.: Вища школа, 1994. – с. 49-61).	2
39.	Розробіть порівняльну таблицю таких вад мовлення як дислалія, ринолалія, дизартрія на основі наступних критеріїв: порушення звуковимови, голосу, дихання, звукової сторони мовлення загалом.	2
40.	Підготуйте виступ на практичне заняття за темою „Соціометричний статус учнів із порушеннями мовлення” (джерело: Шипицина Л. Некоторые особенности эмоционально-личностных качеств у младших школьников с общим недоразвитием речи /Л.Шипицина, Л.Волкова //Дефектология. – 1993. – №4).	10
41.	З'ясуйте сутність психологічного супроводу родини, яка виховує дитину-логопата.	2
42.	Складіть план діагностичного обстеження стану уваги дітей дошкільного віку з вадами мовлення первинного генезису.	2
43.	Розробіть систему вправ (3-4) для корекційного розвитку сюжетно-рольової гри у дітей із порушенням мовлення.	2
44.	Розробіть орієнтовну пам'ятку для учня з формування навичок самоконтролю у письмі під час корекційних логопедичних занять.	2
45.	Укладіть каталог науково-теоретичної і методичної літератури на тему „Загальне недорозвинення мовлення”.	2
46.	Дайте порівняльну характеристику дисграфії і дислексії (на основі опрацювання методичної літератури).	2
47.	Обґрунтуйте (письмово) доцільність комплексного підходу до подолання заїкання (джерело: Логопедія: підруч. /за ред. М.Шеремет. – К.: ВД„Слово”, 2010. с. 308-362).	2
48.	Розробіть орієнтовну пам'ятку для батьків на тему „Якщо Ваша дитина погано розмовляє”, обґрунтувати принцип вибору методичних порад.	2
	Разом	144

10. Індивідуальні завдання.

1. Портфоліо логопеда.
2. Підготовка презентації в електронному вигляді теми з курсу (за вибором).
3. Написання курсової роботи (4 курс).

11. Засоби діагностики результатів навчання:

- лекції;
- реферати;
- семінари-дискусії;
- усне опитування (фронтальне, індивідуальне);
- письмовий контроль (експрес-контроль, письмові роботи, контрольні роботи);
- тестовий контроль (поточний, модульний);
- навчальні дискусії, ділові та рольові ігри;
- комплексний екзамен.

12. Критерії оцінювання результатів навчання.

Загальні критерії оцінювання

I рівень – початковий. Відповідь здобувача вищої освіти при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення.

II рівень – середній. Здобувач вищої освіти відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

III рівень – достатній. Здобувач вищої освіти знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень. Студент здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності.

IV рівень – високий. Знання здобувача вищої освіти є глибокими, міцними, узагальненими, системними; він вміє застосовувати знання творчо, його навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

Рівні навчальних досягнень студентів	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
I. Початковий	1-34 F Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Здобувач вищої освіти фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє здатність елементарно викласти думку; може усно відтворити кілька термінів, явищ без зв'язку між ними; може обрати правильний варіант відповіді (на рівні "так - ні"); може самостійно знайти відповідь у тексті підручника; виконує 20 % від загальної кількості тестів.
	35-59 FX незадовільно з можливістю повторного складання	Здобувач вищої освіти відтворює менш як половину навчального матеріалу; за допомогою викладача виконує елементарні завдання, наводить приклади; може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, не має сформованих умінь та навичок; виконує 30 % від загальної кількості тестів.
II. Середній	60-63 (E) задовільно	Здобувач вищої освіти має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну операцію, дію; описує явища, процеси без пояснень причин, з допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабо орієнтується в поняттях; має фрагментарні навички в роботі з підручником; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу, виконує 45 % від загальної кількості тестів.

	64-73 (D) задовільно	Здобувач вищої освіти знає більш як половину навчального матеріалу; розуміє основний навчальний матеріал; здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, відтворити його з помилками та неточностями; має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати; орієнтується в хронології; підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати під час відповіді допоміжні наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні; виконує від 55 до 65% від загальної кількості тестів.
III. Достатній	74-81 (C) добре	Знання здобувача вищої освіти є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях. Правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; здатен проаналізувати відповіді іншого студента; з допомогою викладача скласти план реферату, може опрацювати матеріал самостійно, уміє підготувати реферат та захищати його найважливіші положення; правильно використовує термінологію; складає прості таблиці та схеми; виконує від 75 % до 80 % від загальної кількості тестів.
	82-89 (B) добре	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен самостійно опрацювати навчальний матеріал, але потребує консультацій з викладачем; виконує прості творчі завдання; виконує 85 % від загальної кількості тестів.
IV. Високий	90-100 (A) відмінно	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ, самостійно виконує науково-дослідницьку роботу; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування і нахили. Самостійно виконує від 95% до 100% від загальної кількості тестів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63	задовільно	
33-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Розподіл балів, які отримують студенти**(3 курс, 5 семестр)**

Поточне тестування та самостійна робота						ІНДЗ	Сума
Модуль 1						Модуль 2	
Змістовий модуль 1						Портфоліо логопеда	
T1	T2	T3	T4	T5	T6		25
10	10	10	15	15	15		

(3 курс, 5 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий тест (залік)	Сума
Модуль 3								
Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	30	
10	10	10	10	10	10	10		

(3 курс, 6 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота		ІНДЗ	Сума
Модуль 4		Модуль 5	
Змістовий модуль 3		Підготовка презентації в електронному вигляді теми з курсу (за вибором).	
T1	T2		30
40	30		

(4курс, 6 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Модуль 6					
Змістовий модуль 4					
T1	T2	T3	T5	40	
15	15	15	15		

14. Методичне забезпечення

1. опорні конспекти лекцій;
2. нормативні документи;
3. тестові завдання;
4. навчальні книги;
5. інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).

15. Рекомендована література

Основна:

1. Алмазова Е.С. Логопедическая работа по восстановлению голоса у детей: практ. Пособие / Е.С. Алмазова; под общ. Ред. Г.В.Чиркиной. – 2-е изд., испр. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 192 с.
2. Андрієнко О.О. Соціально-психологічні особливості особистісного становлення дошкільників зі зниженим зором / О. О. Андрієнко, Н. А. Коломійченко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – №1 (61). – С. 40-43.
3. Беляя А.Й. Подолання нерізко вираженого загального недорозвитку мовлення у молодших школярів (Методичні рекомендації для вчителів –логопедів). / А.Й Беляя – Хмельницький: ТУП, 2001, – 100 с.
4. Борякова Н.Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии: [учебное пособие для студентов педвузов] / Наталья Юрьевна Борякова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 222 с.
5. Власова Т.О. О детях с отклонениями в развитии / Т.О. Власова, М.С. Певзнер. – М.: Просвещение, 1995. – 175 с.
6. Вступ до спеціальності: Логопедія (Текст): навчальний посібник / І.М. Омельченко, В.В. Тарасун, Л.О. Федорович. – Кременчук: Християнська Зоря, 2011. – 416 с.
7. Выготский Л.С. Собр. соч. в 6-ти т. / Л. С. Выготский. – М.: Изд-во Акад. пед. наук, 1983. – Т. 5. Основы дефектологии / Под ред. Т.А. Власовой. – 1983.– 369 с.
8. Гаврилова Н.С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей. Монографія. / Н.С. Гаврилова.- Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. – 200 с.
9. Даниелс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. // Е. Дениелс, К.Стаффорд. – Львів: Т-во «Надія», 2000.– 255 с.
10. Дегтяренко Т.М. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: [навчальний посібник] / Т.М. Дегтяренко, Л.С. Вавіна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 302 с.
11. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради.– 1991. – № 2. – С. 252-258.
12. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 30. – С. 142-150.
13. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.-метод. посібник] / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда та ін./ За заг. ред. Л.І. Даниленко. – К.: 2007 – 127 с.
14. Ипполитова А.Г. Открытая ринолалия: Учеб. пособие для студентов дефектол. фак. пед. ин-тов / Под ред. О.Н.Усановой. – М.: Просвещение, 1983. – 95 с.
15. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
16. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та перспективу. – К., 2003.
17. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. – Київ, 1999.
18. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: [учебное пособие] / Владимир Александрович Липа.– Донецк: Лебедь, 2002 – 327 с.
19. Логопедия: [учебник] / Под ред. Волковой Л.С. и Шаховской С.Н. – М.: Владос, 2006. – 485 с.
20. Логопедия: Учебник для студентов дефектологических факультетов пед. высш. учеб. заведений / Под ред. Л.С.Волковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Гуманитар. Изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 704 с.
21. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
22. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»] / Олена Валеріївна Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса

Грінченка, 2010. – 288 с.

23. Марченко І. С. Педагогічні заходи з формування комунікативної поведінки дітей із дизартрією при ДЦП: навч.-метод. посібник / І. С. Марченко, О. Г. Тюленєва. – К.: Слово, 2013. – 96 с.
24. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / О.Л. Кононко, З.П. Плохій, А.М. Гончаренко [та ін.]. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
25. Положення про центральну та республіканську (Автономна республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації / Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 07.07.2004. – № 569/38.
26. Порядок комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу / Наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я від 27.03.2006. – № 240/165.
27. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994. – К., 2000. – 21 с.
28. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: [підручник] / Віктор Миколайович Синьов. – Частина I – Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 238 с.
29. Синьов В.М. Основи дефектології: [навч. посібник] / В.М.Синьов, Г.М. Кобернік. – К.: Вища школа, 1994. – 143 с.
30. Собонович Е.Ф. Методика виявлення речевих порушень у дітей и диагностика их готовности к школьному обучению / Егения Фёдоровна Собонович. – К., 1998.
31. Специальная педагогика: [учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Л.И. Аксёнова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др. / Под ред. Н.М. Назаровой. – М.: Академия, 2001.- 400 с.
32. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За редакцією академіка В. І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2011. – 436 с.
33. Специальная дошкольная педагогика: [учебное пособие] / Е.А. Стребелева, А.Л. Венгер, Е.А. Екжанова и др. / Под ред. Е.А. Стребелевой. – М.: Академия, 2001. – 312 с.
34. Тарасун В.В. Логодидактика: [навч. посібник] / Валентина Владимировна Тарасун. – К.: НПУ, 2004. – 348 с.
35. Ткаченко Т.А. Логопедическая энциклопедия / Татьяна Александровна Ткаченко. – М.: ООО ТД «Издательство Мир книги», 2008. – 248 с.
36. Филичѐва Т.Б. Основы логопедии / Т.Б. Филичѐва, Н.А. Чевелѐва, Г.В. Чиркина. – М.: Просвещение, 1989. – 223. с.
37. Хрестоматія з логопедії: Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія: навчальний посібник / За заг. ред. М.К. Шеремет, І.В. Мартиненко. – К.: КНТ, 2008. – 380 с.
38. Хрестоматія по логопедии (извлечения и тексты): Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений: В 1, 2 тт. Т. II / Под ред. Л.С.Волковой и В.И. Селивёрстова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 656 с.
39. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навчальний посібник. / М.К. Шеремет, О.В. Ревуцька – К. 2009. – 244 с.

Допоміжна:

1. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро- и патопсихологии / В.М. Астапов.– М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 215 с.
2. Ахутина Т.В. Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход / Т.В. Ахутина, Н.М. Пылаева. – СПб: Питер, 2008. – 320 с.: ил.
3. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: [монографія] / Алла Михайлівна Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 376 с.
4. Вавіна Л.С. Розвиваємо у дитини вміння бачити: Від народження до 6 років: [поради батькам] / Л.С. Вавіна, В.М. Ремаржевська. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 128 с., іл.
5. Вавіна Л. Концептуальні підходи до реалізації змісту дошкільної освіти дітей із порушеннями зору / Л. Вавіна // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – №3 (67). – С. 4-10.
6. Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності: [навчально-методичний посібник] / Л.Б. Люндквіст, В.В. Бурлака, А.Г. Шевцов [та ін.]. – К.: Герб, 2007. – 288 с.
7. Внук О.Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О.Д.Внук // Дошкільний навчальний заклад. – 2011. – № 8. – С. 29-31.

8. Гвоздѣв А.Н. Развитие словарного запаса в первые годы жизни ребёнка / Александр Николаевич Гвоздѣв. – Саратов: Куйбышев, 1990. – 103 с.
9. Гудим І. Концептуальні підходи до організації психолого-педагогічного супроводу дітей раннього віку з глибокими порушеннями зору / І. Гудим // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – №2 (66). – С. 22-27.
10. Гуцал Л.Л., Миронова С.П. Теоретичні аспекти та методика подолання заїкання у молодших школярів: Навчально-методичний посібник. / Л.Л. Гуцал, С.П. Миронова. – Хмельницький: Поділля, 2001р. – 91 с.
11. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХ століття – К.: Радуга, 1994.
12. Дефектологія: [словарь-справочник] / Под ред. Б.П. Пузанова. – М.: Новая школа, 1996. – 80 с.
13. Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения: Сб. методических рекомендаций. – СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕС, 2001. – 240 с.
14. Дичківська І.М. Інклюзивна освіта: шляхи впровадження / І. М. Дичківська // Дошкільне виховання.– 2013. – №12. – С. 3-6.
15. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / авт. кол.; наук. кер. К. Л. Крутій.– Запоріжжя: ЛПДС, 2011. – 188 с.
16. Дитина: програм виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскіра, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт. кол.: Г.В.Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богінч та ін. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. – 492 с.
17. Ермакова И.И. Коррекция речи при ринолалии у детей и подростков: Кн. для логопеда / под ред. С.Л. Таптаповой. - М.: Просвещение, 1984. – 143 с.
18. Ефименкова Л.Н. Коррекция устной и письменной речи учащихся начальных классов: Кн. для логопедов. / Л.Н. Ефименкова. – М.: Просвещение, 1991. – 224 с.
19. Ефименкова Л.Н., Мисаренко Г.Г. Организация и методы коррекционной работы логопеда на школьном логопункте: Пособие для логопеда. / Л.Н.Ефименкова , Г.Г. Мисаренко. – М.: Просвещение, 1991. – 239 с.
20. Жукова Н.С. и др. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников: Кн. для логопеда / Н.С.Жукова, Е.М.Мастюкова, Т.Б.Филичева. – Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД, 1998. – 320 с.
21. Журавльова А.Є. Домашня логопедія без проблем: [книга для батьків, які хочуть самі навчити дитину правильно вимовляти звуки] / А.Є.Журавльова, В.В. Федієнко. –Харків.: Видавничий дім «Школа», 2006. – 112 с.: іл.
22. Закон України «Про дошкільну освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2001.
23. Ілляшенко Т.Д. Аномальна дитина в школі / Т.Д. Ілляшенко, Н.М. Стадненко. – Київ, 1995. – 199с.
24. Ілляшенко Т.Д. Корекція психосоціального розвитку дітей з церебральним паралічем у реабілітаційному центрі (Дошкільний і молодший шкільний вік) / Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська, О.В. Романенко, Н.С. Скрипка. – К., 2003. – 155 с.
25. Ілляшенко Т.Д. Як навчати дітей з порушеннями психофізичного розвитку/ Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська. – К.: «Ніка-Центр», 2003.
26. Инклюзивное образование. Политика, содержание и сравнительные перспективы / Под ред. Ф. Армстронга, Д. Армстронга, Л. Бартона. – Лондон, 2000. – 78 с. ЕВРОП. ОПЫТ.
27. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію роботи в дошкільних навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році» (лист МОН України від 20.06.2013 № 1/9-446).
28. Интегрированное обучение и воспитание в условиях общеобразовательных учреждений / Под ред. Т.Л. Лещинской. – Минск: НИО МО РБ, 1998. – 144 с.
29. Козлова В.А., Максименко В.С. Навчально-методичний посібник: Фронтальна робота з усунення лексико-граматичного недорозвинення мовлення у дошкільників (лексико-граматична ланка) / В.А. Козлова, В.С. Максименко. – Кіровоград: Видавництво КОШПО імені Василя Сухомлинського, 2005. – 91 с.
30. Кононко О. Л. Плакаємо в малечі почуття самовартості / О. Л. Кононко. – К., Х., 2010.
31. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дефектологія. – 2000. – № 2. – С. 2-10.
32. Концепция интегрированного обучения лиц с ограниченными возможностями здоровья (со специальными образовательными потребностями) // Актуальные проблемы интегрированного обучения: Материалы Международной научно-практической конференции по проблемам

- інтегрованого об'єднання осіб з обмеженими можливостями здоров'я (з особливими освітніми потребами). – М.: Права людини, 2001. – С. 8-14.
33. Корендо Р. Предметне розвивальне середовище як чинник всебічного розвитку дитини / Р. Корендо, С. Бабіч // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 9. – С. 44-50.
  34. Кочерга О. В. Психологія шестирічних першокласників і адаптація до школи / О.В. Кочерга. – К., 2010.
  35. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ / Г. Ю. Кравченко, Г. О. Сіліна. – Х., 2014.
  36. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии. / Р.Е. Левина. – М.: Просвещение, 1968. – 367 с.
  37. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / А.Р. Лурия. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 384 с.
  38. Левченко И.Ю. Технология обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата: [учебное пособие для студентов] / И.Ю. Левченко. – М.: Академия, 2001. – 187 с.
  39. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. I. – 272 с.
  40. Малярчук А.Я., Урбанская Л.П., Белоусова Е.И. Методические рекомендации по организации логопедической работы с детьми, имеющими фонетико-фонематические нарушения речи. Часть I. Свистящие и шипящие звуки. / А.Я. Малярчук, Л.П.Урбанская, Е.И. Белоусова – К. РУМК Министерство народного образования УССР, 1988. – 124 с.
  41. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [науково-методичний посібник] / Наталія Володимирівна Манько. – К.: КНТ, 2008. – 256 с.
  42. Мاستюкова Е.М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: [учебное пособие] / Е.М. Мاستюкова, А.Г. Московкина / Под ред. В. И. Селиверстова. – М.: Владос, 2004. – 407 с.
  43. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях: Кн. для логопеда. / С.А. Миронова. – М.: Просвещение, 1991. – 208 с.
  44. Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року (Указ Президента України № 344/2013) // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
  45. Никольская О.С. Аутичный ребёнок. Пути помощи / О.С. Никольская, Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг.– М.: Теревинф, 2000. – 336 с.
  46. Нижник Л. Допомога дітям з особливими потребами / Л. Нижник, О. Сагірова. – К., 2004.
  47. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: Збірник методичних матеріалів / [авт.-упоряд.: О.П.Долинка, А.П.Бурова, О.В. Низковська, Т.П.Носачова]. – Тернопіль, 2011.
  48. Одинцова Т.С. Заикание у детей. Серия «Медицина для Вас». / Т.С. Одинцова. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 288 с.
  49. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти/ За ред. Г.С.Тарасенко. – К., 2010.
  50. Поваляева М.А. Справочник логопеда. / М.А. Поваляева. – Ростов-на Дону: «Феникс», 2001. – 448 с.

16. Інформаційні (інтернет) ресурси

1. <http://www.preschool.km.ru/>
2. <http://logopediya.com/>
3. <http://logopedi.narod.ru/>
4. <http://www.krok.org.ua/logo-rus.php>
5. <http://www.logopediya.ru/>
6. <http://www.logopediya.com.ua/>
7. <http://www.logolife.ru/>